Turkish Studies

Language and Literature

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 855-878

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22503

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 01.12.2018

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (04.01.2019)-Referee 2 (04.01.2019)- Referee 3 (20.01.2019)

This article was checked by iThenticate.

LİSÂNÜ'T TAYR'DA İLETİŞİM FİİLLERİ

Serpil SOYDAN - Muzaffer SAZ***

ÖZ

İletişim, duygu, düşünce ve bilgilerin birçok yolla başkalarına aktarılmasıdır. Bu aktarım esnasında konuş -, de -, söyle -, sor -, cevap ver - gibi pek çok fiil kullanılır. Bu fiillere iletişim fiilleri adı verilmektedir. Fiiller, insan dilinde önemli bir yere sahiptir. İnsan, duygu, düşünce ve isteklerini bu sözcük türüyle aktarır. Pek çok araştırmacı fiilleri, tematik açıdan ve anlam bakımından tasnif etmiştir. Yapılan bu tasniflerde, Kuliev, Melek Erdem, Savaş Şahin gibi araştırmacılar iletişim fiillerini, mental fiiller başlığı altında değerlendirmiştir. İletişim fiillerinden biri olan konuşmak fiilinde, görsel ve işitsel öğelerin yanında bunlara anlam veren zihinsel süreçler de önemli bir yere sahiptir. Düşünme, kavrama ve yorumlama beyinde oluşmaktadır.

Bu çalışmada iletişim fiilleri tasnif edilirken, Arnazarov'un yaptığı tasnif esas alınmıştır. Örneklerin tespitinde Çağatay Türkçesi dönemine ait Ali Şir Nevâyî'nin Lisânü't- Tayr adlı eseri taranmıştır. Bu eser, büyük İran şairi Şeyh Feridüddin-i Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı eserine naziredir. Eserin konusu, tasavvuf düşüncesinin temeli olan, Tanrı'nın kişide belirmesidir. Bu eserde tespit edilen iletişim fiilleri üç grupta incelenmiştir. Duygu Katkısı Olmayan Sözlü İletişim Fiillerinin en çok kullanıldığı (52), Duygu Katkısı Olan Sözlü İletişim Fiillerinden olumsuz duygu katkısı olan fiillerin (10), olumlu duygu katkısı olan fiillere (7) göre daha çok kullanıldığı, duygu katkısı olan sözsüz iletişim fiillerinin (4) en az sayıda kullanıldığı belirlenmiştir. Toplamda yetmiş üç iletişim fiilinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: srp_syd78@hotmail.com

** Yüksek Lisans Mezunlu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: sazmuzaffer@gmail.com

Anahtar Kelimeler: iletişim fiilleri, Lisanü't- Tayr, Nevâyî, Çağatay Türkçesi.

COMMUNICATION VERBS IN THE LİSANÜ'T- TAYR

ABSTRACT

Communication, emotions, thoughts and information are transferred to others in many ways. During this transfer, many verbs such as talk -, state -, say -, ask -, reply - are used. These verbs are called communication verbs. The verbs have an important place in human language. Man conveys his feelings, thoughts and wishes with this type of word.

Many researchers evaluate communication actions in terms of the subject and meaning of the verb. There are also researchers like Kuliev, Melek Erdem, Savaş Şahin who evaluate communication verbs under the title of mental verbs.

In the speech act, which is one of the communication verbs, besides the visual and auditory texts, the mental processes giving meaning to them also have an important place. Thinking, understanding and interpretation occur in the brain.

In this study, the classification made by Arnazarov was taken as basis. Ali Şir Nevâyî's Lisânü't-Tayr, belonging to Chagatai Turkish period, was examined as a source work. This work is similar his work named Mantiku't-Tayr of Şeyh Feridüddin-i Attar who is great Iranian poet. The point of the work is appearing the person of God, who is the basis of the mystic thought. The communicative verbs identified in this work were examined in three groups. Verbal Communication Facts without Emotion Contribution are mostly used (52). Verbs which have negative emotional contribution from Verbal Communication Affiliations with Emotion Contribution (10) have been used more than actions with positive emotional contribution (7). It has been determined that the non-verbal communication acts with the contribution of feelings are used in the least number of cases (4). 73 communication verbs were found to be used in total.

STRUCTURED ABSTRACT

Verbs have an important place in human language. Human expresses their feelings, thoughts and desires with this word type. During this transfer, many verbs such as talk -, state -, say -, ask -, reply - are used. These verbs are called communication verbs. One of the verbs that convey emotions, thoughts and wishes is communication acts. Many researchers evaluate communication actions in terms of the subject and meaning of the verb. There are also researchers like Kuliev, Melek Erdem, Savaş Şahin who evaluate communication verbs under the title of mental verbs.

In the speech act, which is one of the communication verbs, besides the visual and auditory texts, the mental processes giving

meaning to them also have an important place. Thinking, understanding and interpretation occur in the brain.

Communication verbs have been included in general verb classifications in grammar books. However, Researches such as Melek Erdem, Savaş Şahin, Hatice Ş. User, Sema B. Özönder, Kuliev, Arnazarov, Douglas Biber have used terms such as communication, convergent, speech and lecture while classifying these acts in terms of meaning in their studies.

The aim of the study is to determine the communication verbs in Ali Şir Nevâyî's Lisânü't- Tayr belonging to the period of Chagatai. In this study, the classification was made by Arnazarov was taken as basis.

Introduction to the Study and Its Objective

In this study, Ali Şir Nevâyî's "Lisânü't- Tayr", which belongs to the period of Chagatai Turkish, was scanned. This work is great Iranian poet Sheikh Feriduddin-i Attar's work as a reply in kind. The subject of the work is the appearance of God, who is the basis of the idea of Sufism. Lisanü't-tayr is known to be written in 1498. In this work, it is told progressing of birds from the nihilism valley to the immortality property.

Conceptual Framework of the Study

The aim of the study is to determine the communication verbs in Ali Şir Nevâyî's Lisânü't- Tayr belonging to the period of Chagatai Turkish. In this study, the classification made by Arnazarov was taken as basis. Articulation verbs gives under the title of engagement verbs by Arnazarov. It evaluates these verbs in two groups. These are: The verbs describing the content of the saying process and verbs describing the style of the saying process.

The verbs describing the content of the narration process were evaluated in three groups: Without emotion verbs, Verbs with positive emotions, Verbs with negative emotions.

Methodology

In this study, screening method was chosen in order to determine the communication verbs in Lisanü't-Tayr.

Finding and Discussion

I. Verbal Communication Verbs Without Emotion Contribution:

1.Chat - Speech Expression: Base verbs: 4, Making attachment area: 4, Used in taking additional-verb: 1, Compound verb structure: 16, Idiomatic compound verb: 1

2. Verbs Expressing Answer: United verb: 2

3. Verbs that expressive Address and treatment: United verbs: 3

4. Verbs that expressive Counseling, Counseling, Counselor: United verb: 3

5. Verbs that expressive Asking: Base verb:1, United verb: 3

6. Verbs that expressive Instruct: Production suffix verb: 1

7. Verbs that expressive Explanation: United verbs: 7

8. Verbs that expressive News: United verbs: 3

9. Verbs that expressive demand-orders: Base verb:1, United verbs: 2

II. Verbal Communication Verbs with Emotion Contribution: *Those with Negative Emotion:*

1. Verbs that expressive shouting with loud voice-shouting: United verbs: 9; Verbs that expressive Fighters: United verb: 1

Those with Positive Affection: Verbs that expressive nice and beautiful narrators: United verb: 1; Prayer Expressions: United verbs: 5, Teaching Expressions: Derived verb: 1.

III. Non- Verbal Communication Verbs with Emotion Contribution: Verbs that make by Body Movement: United verb: 1, Verbs Happened Without Activating the Sense Organ: United Verbs: 3.

The communicative verbs identified in this work were examined in three groups. Verbal Communication Facts without Emotion Contribution are mostly used (52). Verbs which have negative emotional contribution from Verbal Communication Affiliations with Emotion Contribution (10) have been used more than actions with positive emotional contribution (7). It has been determined that the non-verbal communication acts with the contribution of feelings are used in the least number of cases (4). 73 communication verbs were found to be used in total.

From verbal communication verbs without emotion contribution, it is seen that the verbs speaking-speech expressions (26) are used in the largest number and the lowest number of verbs expressing verbs (one) are used. It is seen that the verbal communication verbs with emotional contribution, the ones who have negative emotion contribution, the people who shout loud voice-shouting (10) are used in the largest number. Emotional Contribution of the verbs of non-verbally communication, sensory organ without making the action (3) is seen that the most used. It is observed that communication verbs are the most common verb structure in terms of structure. *Lisanü't Tayr* is a work that tells the principles of mysticism in the form of stories. Considering this feature of the work, it is not surprising to use the highest number of verbs (26) expressing chat and speaking. In addition, the speech of the birds, the presence of mutual questions and answers in the work instead of verbal communication verbal communication is the highest number (21) verifies that the result. The subject of the work and the words used overlap each other.

The Result and Suggestions

In the works of Chagatai Turkish, extensive and detailed studies on this subject will enable the evaluation of verbs in a different characteristic.

Keywords: communication verbs, *Lisanü't- Tayr*, *Nevâyî*, Chagatai Turkish.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu (TDK)(2018),Güncel Türkçe Sözlük (GTS)'te, iletişim, “Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim.” olarak değerlendirilir. Zihnimizde var olan istekler, duygular ve düşünceler başkalarına dil yoluyla aktarılır.

Arnazarov’a göre, sözel süreçte yer alan de -, söyle -, sor -, cevap ver-, bilgi ver -, haber ver- gibi konuşma eylemine dayalı olan fiiller iletişim fiilleri olarak değerlendirilmektedir (Arnazarov 1982: 6).

Konuşmanın görsel ve işitsel öğelerinin gerisinde, bunlara anlam veren zihinsel süreçler yatmaktadır. Düşünme, kavrama, yorumlama gibi işlemleri içeren bu süreç beyinde gerçekleşmektedir. İnsanın dilek, istek, şikâyet vs. gibi karşısındakine iletmek istediği şeyler öncelikle zihinde oluşur. Konuşma eylemi insanın ruh, duygu ve zihni durumuyla yakından ilgilidir (Şahin 2012: 209).

TDK, GTS’de, konuşmak fiili, 1. Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak. 2. Belli bir konudan söz etmek. 3. Belli bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek. 4. Söylev vermek, konuşma yapmak. 5. Konuşma dili olarak kullanmak. 6. Düşüncesini herhangi bir araç kullanarak anlatmak. 7. İlişki kurmak veya ilişkiyi sürdürmek. 8. Flört etmek. 9. Dargın bulunmamak. 10. Oyuncak, hayvan vb. konuşmaya benzeyen birtakım sesler çıkarmak. 11. Gizli bir şeyi açığa vurmak, ele vermek. 12. Becermek, uzman gibi yapabilmek. 13. Geçerli olmak, etkin olmak. 14. Şık ve zarif görünmek şeklinde açıklanmıştır.

Söylemek fiili TDK, GTS’de (2018), 1. Düşündüğünü ve bildiğini sözle anlatmak. 2. Bir düşünceyi ileri sürmek, ortaya atmak. 3. Yapılmasını istemek. 4. Türkü, şarkı vb. okumak. 5. Yazmak, düzmek. 6. Haber vermek. 7. Önceden bildirmek, tahmin etmek. 8. Sipariş etmek. 9. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak, demek, istemek, hatırlatmak.” şeklinde açıklanmıştır.

Demek fiili, TDK, GTS’de (2018), 1.Söylemek, söz söylemek. 2. Ad vermek. 3.Bir dilde karşılığı olmak. 4. Herhangi bir ses çıkarmak. 5. Herhangi bir kanıya, yargıya varmak. 6. Düşünmek. 7. Oranlamak. 8. Ummak. 9. Erişmek. 10. Bir işe kalkışmak, yeltenmek. 11. Saymak, kabul etmek. 12. Bir şey anlamına gelmek. 13. Öyle mi. 14. Yani, anlaşılan. 15. İnanılmayan, beklenmeyen durumlarda kullanılan pekiştirme veya şaşma sözü.

Şahin (2012: 213) Kuliev’in konuşma fiillerini, “Ruhsal Faaliyet Fiilleri” ana başlığı altında incelediğini, Türk fiillerinin semantik alt grubu olan konuşma fiillerinin ilk defa Dmitriyev tarafından araştırıldığını belirtir. Ayrıca Arnazarov (1982: 8, 10), N. Z. Gadciyeva ve A.A. Koklyanova’nın “Glagola Reçi v Tyurkskih Yazıkah adlı çalışmalarının iletişim fiilleri ile ilgili olduğunu ve bu çalışmalarda çoğunlukla genel anlamlı iletişim fiilleri ile farklı anlamlı iletişim fiillerinin birbirinden ayırt edildiğini belirtmiştir.

Türk Gramerinin Sorunları Toplantısında, Sema B. Özönder (2011: 168-169), semantik açıdan fiillerin hangi preniplere dayanarak tespit edileceği konusuna dikkat çekmiş ve bu açıdan fiilleri kaç grupta değerlendireceği sorusunu sormuş ve içerisinde konuşma fiillerinin de yer aldığı tasnifte, Tatar Türkçesindeki fiillerin tematik olarak on bir grupta sınıflandırıldığını belirtmiştir. Bu fiiller; 1. Hareket Fiilleri 2. İş Fiilleri 3. Proses Fiilleri 4. Durum Fiilleri 5. Davranış-Tavır Fiilleri 6. Hareket Tarzını Bildiren Fiiller 7. Ses Fiilleri 8. Konuşma Fiilleri 9. Düşünme Fiilleri 10. Hissî Kavrayış / İdrak Fiilleri 11. Taklidi Fiiller.

Seyit Arnazarov (2004: 193-194) ise, Türkmen ve Türkiye Türkçesinin ortak fiillerinin oluşturduğu leksik-semantik grupları şu şekilde sınıflandırmıştır: hareket fiilleri, iş fiilleri, görüş fiilleri, nutuk fiilleri, duyuş ve düşünme fiilleri, durum veya değişme fiilleri, sesleniş fiilleri.

Özönder (2011: 107), Nevâî'nin Muhakemetü'l-Lugateyn adlı eserinde aralarında anlam farkı olan ve birden çok anlama gelebilen farklı kökten fiilleri, karşıt anlamlıları kısmî olarak şöyle tasnif etmiştir: “vurmak”, “içki içmek”, “süslenmek”, “ağlamak” fiilleri.

Douglas Biber, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan (1999), *Grammar of Spoken and Written English* kitabında fiilleri anlamlarına göre; hareket fiilleri, iletişim fiilleri, mental fiiller, sağlama ve sebep olma fiilleri olarak dört grupta incelemiştir.

User (2009: 331-418), Köktürk ve Ötüken-Uygur Kağanlığı Yazıtları çalışmasında fiilleri konularına göre yirmi üç başlık altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma içerisinde etkileşim / iletişim fiilleri de yer almaktadır.

Toprak (2005: XV- XVI), *Harezmi Türkçesinde Fiil* adlı doktora çalışmasında Harezmi Türkçesi metinlerinin bütün fiil varlığını ortaya çıkarmıştır. Fiilleri, öncelikle kök fiiller, türemiş fiiller ve birleşik fiiller olarak ayırmış, kök fiilleri etimolojik sözlüklerden tanımlamıştır. Türemiş fiilleri ise İsimden Türemiş Fiiller ve Fiilden Türemiş Fiiller olarak iki ana bölümde ele almıştır. Bu iki ana bölümde, kullanılan ekler ve bu eklerin fonksiyonları değerlendirilip Eski Türkçeden itibaren eklerin durumları ve geçirdikleri ses değişimleri incelenerek Memlük-Kıpçak ve Altınordu sahası eserlerindeki görünüşleri örneklerle verilmeye çalışılmıştır. Birleşik fiiller ise yapı bakımından, İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller ve Fiil+ Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller başlıklarıyla değerlendirilmiş, bu bölümler de kendi içlerinde fonksiyon ve eklerine göre ayrılmıştır. Birleşik fiiller başlığı altında, eş anlamlı, deyimleşmiş ve tekrarlı birleşik fiiller de incelenip örneklendirilmiştir.

Ayrıca Toprak (2005: 105-118), *Harezmi Türkçesi ve Fiillerin Özellikleri* adlı makalesinde fiillerin özelliklerini, ses özellikleri ve morfolojik özellikler olarak değerlendirmiştir. Morfolojik özellikleri; yapım eklerindeki fonetik ve morfolojik değişiklikler; çekim morfolojisi başlığı altında ise sıfat-fiiller ve zarf-fiiller olarak değerlendirmiştir.

Arnazarov (1982: 79-125) söyleyiş fiillerini “sözleşik fiilleri” başlığı altında, 1. Söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller 2. Söyleme sürecinin tarzını anlatan fiiller olarak iki grupta değerlendirmiştir. Söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiilleri ise kendi içinde; 1. Duygu katkısı olmayan 2. Olumlu duygu katkısı olan 3. Olumsuz duygu katkısı olan fiiller olmak üzere üç grupta değerlendirmiştir. Arnazarov (1982: 80-106), sohbet, haber, soru, cevap, rica, emir, danışma, izâh, selam, vedalaşma, yemin, davet, teklif, sunuş, hitap, onay, ret, tekrar ile ilgili iletişim fiillerini, duygu katkısı olmayan fiiller içinde; teşekkür, dua, kutlama, müjde, övgü, şaka ile ilgili fiilleri “olumlu duygu katkısı olan söyleyiş fiilleri” grubuna dâhil etmiş; kötü söz ve beddua, yalan, azarlamakla ilgili, şikâyet, aldatma, öfke, kavga, tartışma, övünme, gıybet, töhmet ifade eden fiilleri “olumsuz duygu katkısı olan söyleyiş fiilleri” olarak değerlendirmiştir (1982: 110-118).

Yıldız (2010: 691), Gülistan Tercümesi'nde iki fiilin aynı isim unsurlarıyla birleşmesinden meydana gelmiş olan 44 tane eş değer birleşik fiil yapısı tespit etmiştir. kıl- ve et- fiili kurulmuş eş değer birleşik fiil yapılarını alfabetik sıraya göre vermiştir.

Yüceol Özezen (2009: 1730), tercih et- ve yeğle- (yeğ tut-, yeğ bul-, yeğ gör-) fiillerinin söz dizimsel özellikleri ile deyimleşmiş diğer yapıları incelenmiştir.

Kuliev (1998), mental fiilleri (Psikoloji, Ruhsal Durum Fiilleri); Konuşma Fiilleri, Algılama Fiilleri, Düşünme Fiilleri, Duygusal Durum Fiilleri, Duygusal Yaşamı Anlatan Fiiller, Duygusal İlişki Fiilleri, Arzu Fiilleri, Hissetme Fiilleri, Ses Fiilleri şeklinde gruplandırmıştır.

Erdem (2009: 93-94), “Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı” isimli kitabında Modern Oğuz Türkçesinde mental fiillerle ilgili sınıflandırmaya algılama, etkilenme, idrak fiillerine iletişim fiillerini de eklemiştir. İletişim fiilleri, söyleme sürecinde yer almaktadır: diy- (de-), ayt - (söyle -), sözle - (söyle -), gürrüñ ber - (sohbet etmek), mağta- (öv-)...

Demirel (2015: 819-834), Gramerleşme Süreçleri Bakımından Nevâdirü's- Şebâb'da Tasvirî Fiiller incelenmiştir. Tasvirî fiiller, Türkçede asıl fiil + zarf-fiil (-A,-I, [Y]-İp eki + yardımcı fiil yapısıyla oluşmuştur. Yeterlilik, süreklilik, tezlik, yaklaşma fiilleri incelenmiştir.

Şahin (2012: 208), “Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller” adlı doktora tezinde iletişim fiillerini, mental fiillerden idrâk fiilleri başlığı altında değerlendirmiştir. Mental fiiller konusunda, pek çok araştırmacı çalışmalar yapmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: E. Hirik.(2018).Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller; M. Özeren, İ. Alan.(2018). Kırgız Türkçesinde Mental Fiiller; Ö. Yaylagül.(2005).Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller; S. Soydan.(2018). Tarama Sözlüğünün İlk İki Cildindeki Duygu Fiilleri Üzerine Bir Değerlendirme; Erkan, Hirik, Çolak, Tuğba.(2017). Türkçe Mental Fiillerde ‘çok katmanlılık’, Hüseyin, Yıldız .(2016). Eski Uygurcada Mental Fiiller’dir.

İngilizcede mental kavramı, ruhsal, zihinsel, zihnî anlamlarındadır. Mental fiiller, idrâk, algılama, duyularla ilgili fiillerdir. Mental Fiiller, anlam bilim temelinde incelenmiştir. Anlam bilimin seçkin bir tanımı İşaret Bilimi tarafından yapılmıştır. 1940’larda Danimarkalı dil bilimci Louis Trolle Hjelmslev tarafından kurulan İşaret Bilimin önemli isimlerinden biri olan Amerikalı filozof Charles Peirce (1931), bütün insan bilgisi fikrine indirgemiş ve üç tip işaret teşhis etmiştir: indeks (gönderimde bulunduğu nesne veya kavramlarla nedensel bir ilişki taşıyan bir işaret), ikon (gönderimde bulunduğu nesne veya kavramlarla benzerlik ilişkisi taşıyan bir işaret) ve sembol (gönderimde bulunduğu nesne veya kavramlarla yalnızca geleneksel bir ilişkisi olan bir işaret) (Yaylagül 2005: 18)

Fiiller, insan dilinde önemli bir yere sahiptir. İnsan duygu, düşünce ve isteklerini bu sözcük türüyle aktarır. Duygu, düşünce ve isteklerin aktarıldığı fiillerden biri de iletişim fiilleridir. İletişim fiilleri, gramer kitaplarında genel fiil tasnifleri içerisinde yer almış, bununla birlikte Melek Erdem, Savaş Şahin, Hatice Ş. User, Sema B. Özönder, Kuliev, Arnazarov, Douglas Biber vd. gibi araştırmacılar da çalışmalarında bu fiilleri anlam açısından tasnif ederken; *iletişim, sözleşik, konuşma, nutuk fiilleri* gibi terimler kullanmışlardır. Ayrıca Melek Erdem, Savaş Şahin, Kuliev iletişim fiillerini *mental fiiller* başlığı altında değerlendirmiştir.

Bu çalışmada iletişim fiilleri tasnif edilirken, Arnazarov’un yaptığı tasnif esas alınmıştır. Örneklerin tespitinde Çağatay Türkçesi dönemine ait Mustafa Canpolat’ın 1995 yılında Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkan, Ali Şir Nevâyî’nin Lisânü’t- Tayr adlı eseri taranmıştır. Lisânü’t- Tayr, büyük İran şairi Şeyh Feridüddin-i Attar’ın Mantuku’t-Tayr adlı eserine naziredir. Nevâyî, her ne kadar terceme kelimesini kullanıyorsa da bu eseri olduğu gibi aktarmamış, gereksiz bulduğu bazı bölümleri bırakmış, yeni öyküler eklemiş, eserin işlenişinde baştan sona kendi kişiliğinin ve çağının damgasını vurmuştur. Nevâyî, ömrünün son yıllarında yazdığı ve Hüseyin Baykara’ya takdim ettiği bu eserinde sanatının doruğuna çıkmıştır. Lisânü’t- Tayr’ın yazılış tarihi eserde belirtildiği üzere 1498/99’a tekabül etmektedir (Canpolat 1995: 2-12).

Eserin konusu ve muhtevası şöyledir:

Tasavvuf düşüncesinin temeli olan, Tanrı’nın kişide belirmesidir. Hüdühüd adı verilen kuşun önderliğinde yapılan maceralı yolculuk anlatılır. Bu maceralı yolculuk esnasında kuşların Hüdühüd’e sorduğu sorular ve aldığı yanıtlara göre öyküler anlatılır. Bu sorular, yanıtlar ve öykülerden sonra sırası ile taleb vâdisi, ışık vâdisi, marifet vâdisi, istiğna vâdisi, tevhid vâdisi, hayret vâdisi, fakr u fenâ vâdisinin sıfatları anlatılır. Her birinden sonra birer öykü oluşturulur. Fena ve bekâ sorununu basit bir öykü çerçevesi içerisinde işleyen üç öykü anlatılır. Kuşlar fena vâdisinden geçerek beka mülküne ulaşırlar. Vasl bağına giderler. Burada her gül bir aynadır. Nereye baksalar kendilerini görürler. Bu yolculuktan sonra otuz kuş kalmıştır. Simurg da “otuz kuş” demektir. Böylece Tanrı kendilerinde tecelli etmiş olur (Canpolat 1995: 2-14).

Çalışmaya kaynak teşkil eden bu eserden tespit edilen iletişim fiillerine ilişkin örnekler şöyledir:

1. Duygu Katkısı Olmayan Sözlü İletişim Fiiller

1.1. Sohbet - Konuşma İfade Edenler

1.1.1. Kök fiiller

de - : söylemek. (< te - “demek, söylemek.” DLT III 247/15, EDPT 1972: 433)

Didi Hüdhüd k'ey bahâne fen saña

Küşe-i mekr ü hıyel mesken saña (LT XLVI- 714/ 67)

(Hüdhüd dedi ki: Ey fen sana bahane, hile ve oyun köşeleri sana mesken.)

oku - : okumak. (< okı- “okumak; çağırmak.” DLT III 254/11, EDPT 1972: 79)

Nesrdin ba 'zı okur hem dāstān

Bu Gülistān yarlıg u ol Būstān (LT CLXXXIX- 3480/ 266)

(Bazı nesirden hem destan okur. Bu Gülistan ve o Bostan gibi...)

sür* - : söylemek. (< sor- “sorgu sormak, aramak.” DLT III 181/26, sor- “sormak, araştırmak.” EDPT 1972: 843-844)

Çünkü Hüdhüd eyleben āgāz-ı 'ışk

Bu şıfat kuşlarğa sürdi rāz-ı 'ışk (LT XXXII -538/54)

(Hüdhüd aşka başlayarak bu çeşit kuşlara aşk sırrını sordu.)

Nāqış kim sürse bu yarlıg kelām

Koymağan hoşrağ bu yol 'azmığa gām (LT LII-765/ 71)

(Bu defa isteğine daha hoş gam koymayan, ey kusuru olan kimse bu türlü bir söz yola niyet etmiş gam bırakmasa daha hoştur.)

yay - : (etrafa, çevreye) söylemek. (< yay- “çalkamak, sallamak, meyletmek, meylettirmek.” DLT III 247/3, EDPT 1972: 980 gibi anlamlardadır.)

Çün münevver kıldı nūrın közin

Yanıban yaydı alar içre sözün (LT CLXIV-3031/ 234)

(Gözünü nurundan parlak yaptı. Onların içini yakarak sözünü söyledi.)

1.1.2. Yapım eki alan fiiller

ayt - : söylemek. (< ay- “söylemek, sormak.” EDPT 1972: 266, ay- ıt- “söylemek, sormak.” EDPT 1972: 268, DLT I 174/9)

Gayrı yādımdın çıkap furkat çağı

Çünkü vākıf-sın çin aytay-sın dağı (LT II-74/20)

(Vakıf olduğun için doğru söyleyeceksindir artık ayrılık vaktini unuttum.)

ayıl - : söylenmek (< ay-t-ıl- “sorulmak, söylenmek.” EDPT 1972: 269, DLT I 270/9)

Bu söz ayılgaç biri açıp kanat

Şem ' tahkikān kılurğa bardı bat (LT CLXIV-3029/234)

* Bu fiil yanlış okunmuş olmalı, sür - fiili değil, sor - fiili olmalıdır.

(Bu söz söylenince birisi hemen kanat çırpıp mumu araştırmaya koyuldu.)

bildür - : bildirmek, ifade etmek, anlatmak. (< bil- tür- “öğretmek, bildirmek.” EDPT 1972: 334, DLT II 176/7)

Andı Āşāf aḡladı ta ‘līm ile

Kimsege bildürmedi tefhim ile (LT CLXXIII-3274/251)

(Asaf kendisine öğretilen şeyi hatırlayarak (sırrı) kimseye bildirmedi.)

diyil - : denilmek, söylenmek. (< ti - / té - “demek, söylemek.” DLT III 231/2, EDPT 1972: 433)

Bolsa kat ‘ol bī-ḥad u endāze deşt

Kim feżāsıdın diyildi ser-güzeşt (LT XVII-397/43)

(O sınırsız ve ölçülemeyecek kadar büyük çölü geçince, o çölün göğünde macerası anlatıldı.)

1.1.3. Birleşik fiiller

1.1.3.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

âgâh ol - : bilgili, haberli olmak. (< âgâh “ bilgili, haberli, uyanık.” OTAL 1995: 12, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Kim ki bu ma ‘nādin âgâh oldı bil

Kim kisildi aḡa söz aytur ḡa til (LT CLXIX-3207/ 246)

(Bu manadan haberdar olana söz söyleyecek dil kesilmiştir. Manadan haberdar olana artık söz söylemek gereksizdir.)

arz it - : söylemek. (< arz “ bildirme, sunma, önüne koyma.” OTAL 1995: 40, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kim yitişti allıḡa Rûḡu ‘l- emīn

‘Arz itip peygām-ı Rabbu ‘l-âlemīn (LT IV-127/23)

(Âlemlerin Rabbi’nin haberlerini ifade ederek, Cebrail, karşısına ulaştı.)

Kiltürüp ‘arz ittiler ḡayl-ı ‘ases

Kim içip bu kiçe cem ‘î bū ‘l-heves (LT LIII- 780/ 72)

(Bu gece Sûfilerin aşk meclisinde içip gece bekçisi sürüsünü getirip arz ettiler.)

kelâm sür* - : söz, soru sormak. (< kelâm “söz, lakırdı, nutuk.” OTAL 1995: 503, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Bu ki dir-siz şeh sözidin sür kelâm

Ger anı miḡ yıl disem bolmas tamâm (LT XVII-356/40)

(Bu şeh sözünden söz söyle dersiniz ki eğer onu bin yıl desem tamamlanmaz.)

Çün alar elḡānıdın sürdüm kelâm

* Bu birleşik fiil, yanlış okunmuş olmalı. kelâm sor - “söz sormak.” olmalı.

Barçanın lahmına bolmas bir maḳam (LT CLXXII-3265/250)

(Onların naḡmelerinden söz sordum. Hepsinin ezgilerinden bir makam olmaz.)

ḳıl ü ḳāl eyle - : dedikodu etmek, çok konuşmak. (< ḳıl ü ḳāl “dedikodu, çok konuşma.” OTAL 1995: 520, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Baş urup köḡlidin anıḡ bu ḡayāl

Dem-be-dem eyler idi bu ḳıl ü ḳāl (LT CLVIII-2769/216)

(Onun gönlünden bu hayal ortaya çıkarak durmadan bu dedikoduyu yapardı.)

maḳāl sür* - : söz söylemek. (< makal “söz, lakırdı, söyleme.” OTAL 1995: 573, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Didi kim birle sürer-sin bu maḳāl

Didi Leylî birle ey ferḡünde-fāl (LT CLXVIII- 3154/ 243)

(Ey falı kutlu, uğurlu olan, Leyla ile bu sözü sorarsın.)

mezkūr eyle - : zikredilmek, anılmak. (< mezkūr “zikrolunmuş, anılmış.” OTAL 1995: 641, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Lîk mezkūr eyleme hicrân sözün

Vaşl nüzhet-gāhıdın ḡırmān sözün (LT LXXIX- 1387/ 115)

(Lâkin ayrılık sözünü söyleme. Kavuşma yerinde ümitsizlik sözünü zikretme.)

muḡabbet ḳıl - : sohbet etmek. (< muhabbet “sevgi, dostluk.” OTAL 1995: 664)

Kim muḡabbet ḳılmas olḡay anı zār

Bolḡay aytur ḡālîde bî-iḡtiyār (LT CXXX- 2241/ 178)

(İnleyici, onunla sohbet etmeyecek. Şimdiki zamanda seçimsiz olacağını söyler.)

naḳl eyle - : anlatmak, söylemek. (< naḳl “bir şeyi başka bir yere götürme; anlatma, söyleme; tercüme etme.” OTAL 1995: 802, Arapça bir kelimedir.)

Ḥāce ‘Abdu ‘llāḡ Enṡārî ki ‘aḳl

Eyley almas miḡ işidin birni naḳl (LT CXL-2359/187)

(Hoca Abdullah Ensari bin işten birini bile nakl etmeyi akıl edemez.)

naḳl ḳıl - : anlatmak, söylemek. (< naḳl “ bir şeyi başka bir yere götürme; anlatma, söyleme; tercüme etme.” OTAL 1995: 802, Arapça bir kelimedir.)

Çün ḡakīm-i kāmîl-i Hindū-nijād

Pîl-bānlıḡ şîveside üstād

Boldı ol taḡrîrlerḡa müstemi‘

Naḳl ḳılḡanlarḡa bolmay mümteni‘ (LT CLIV- 2671/209)

(Olgun, hâkim, soylu Hintli, filin dilinden anlamada (fil bakıcılığında) üstad olduğu için, o nakl edilenleri dikkate almayıp (işitmeyip), yazılanları dikkate aldı, işitti.)

* Bu birleşik fiil, yanlış okunmuş olmalı. makal sor - “söz sormak.” olmalı.

nükte kııl - : ince mânâlı, zarif ve şakalı söz söylemek. (< nükte “ ince mânâlı, zarif ve şakalı söz.” OTAL 1995: 847, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Sin dağı şehdin kılur-sın nükte gūş

Sağınur-sın lık nāķilni sürūş (LT LXXVII -1025/91)

(Yazık ki nakl edeni düşünürken o şehden nükteler dinlersin.)

nükte sür* - : ince mânâlı, zârif ve şakalı söz söylemek. (< nükte “ ince mânâlı, zarif ve şakalı söz.” OTAL 1995: 847, Arapça kökenli bir kelimedir.)

İltimāsın haylınū eylep ķabūl

Bir biyik menzil tapıp ķıldı nüzūl

ķondılar anū bile hayl u sipāh

Nükte sürdi sālīk-i ‘irfān-penāh (LT LXXXIII-1643/ 133)

(O zümrenin kayırmacılığını kabul eyleyerek, bir büyük menzil bulup konakladı. Asker ve ordu onunla birlikte kondular. İrfan sığınacağının yolcusu onlardan bir nükte sordu.)

söz di - : söz demek, söylemek. (< söz DLT I 35/23 , <*sö-z TTSKBS 2011: 810)

Bī-tehāşī söz dimek mundaķ tebāh

Ṭıflardın kilmegey ey pīr-i rāh (LT LXXIX- 1287/109)

(Ey yol piri, çocuklardan bile çekinmeden bozuk söz söylemesi beklenmez.)

Ni tekellūf birle söz di ey nigār

Çün tenim zār olmuş u köñlüm fiğār (LT LXXIX-1303/110)

(Ey sevgili, öyle bir zahmet ile söz söyle. Tenim inleyici ve gönlüm yaralı olmuş.)

söz eyle - : söz söylemek. (< söz DLT I 35/23, <*sö-z TTSKBS 2011: 810)

Ehl-i noķşāndın idi müdbirğa söz

Eyle kim but vaşfıdın kāfirğa söz (LT LIII -773/ 72)

(Noksan kişilerin düşkünlere söz söylemesi kâfire puttan bahis edilmesine benzer.)

sözin sür* - : sözünü sormak. (< söz DLT I 35/23, <*sö-z TTSKBS 2011: 810)

Niçe kim sürdi celāliyyet sözin

Salmadı ol bī-nevā ķuşlar özin (LT CLXIX-3162/ 243)

(Nasıl ki büyüklük sözünü sordu. O sessiz kuşlar kendini bırakmadı.)

tekellüm eyle - : konuşmak, söz söylemek. (< tekellüm “söyleme, konuşma.” OTAL 1995: 1066, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kim ķalāyık çün terennüm eylegey

ķuş tili birle tekellüm eylegey (LT XIII -295/36)

(İnsanlar terennüm ettiğinde kuş dili ile konuşur.)

* Okunuşta bir hata olmalı, nükte sor - olmalı.

* Okunuşta bir hata olmalı, sözin sor- olmalı.

1.1.3.2. Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

lâf ur - : söz ile dokundurmak. (< lâf “lakırdı, söz, konuşma.” OTAL 1995: 539, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Kimse mundağ harf hergiz sürmedi

Öz cemāl ü hüsnidin lâf urmadı (LT LII-761/71)

(Kimse kendi güzelliğinden bu şekilde asla bahsetmedi, bir harf bile sormadı.)

söz ağza kil - : konuşmak istemek ama konuşmamak. (< söz DLT I 35/23, < *sö-z TTSKBS 2011: 810, ağız DLT I 43/12)

İl du ‘â kılğanda tâ ki salsa köz

Ağzığa gâhî kilür irdi bu söz (LT CXLIII-2382/189)

(Tâ ki halk dua ettiğinde baksa ağzına bazen bu söz gelirdi.)

1.2. Cevap Vermek İfade Edenler

1.2.1. Birleşik fiiller

1.2.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

cevâb ayt - : cevap vermek. (< cevap “sorulan şeye verilen karşılık.” OTAL 1995: 136, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Müşkilin her kim saña kalsa hitâb

Hallide sin hem aña aytip cevâb (LT LXXXIII- 1636/ 133)

(Her kim sana sıkıntılarını söylese. Sen ona hem zenginliğine cevap vererek...)

cevâb bir - : cevap vermek. (< cevap “sorulan şeye verilen karşılık.” OTAL 1995: 136, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Birdi Hüdhüd kavmğa mundağ cevâb

Kim bu yarlıg ağlañız re ‘y-i şavâb

Kim bu yolda ‘ışkdur külli şifat

‘İşk ehlinin yırağdur maşlahat (LT LXXVIII-1032/ 91)

(Hüdhüd kavmine şöyle cevap verdi. Böyle doğru düşünceyi anlayınız ki: Bu yolda bütün sıfat aşktır. Aşk ehlinin rahatlık, dirlik uzaktır.)

İmdi öz hâlidedür birdik cevâb

Olça biz avval aña kılduğ hitâb (LT LXXVIII-1272/ 108)

(Biz ona o kadar cevap verip hitap etmiştik.)

1.3. Hitap - Muamele İfade Edenler

1.3.1. Birleşik fiiller

1.3.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

hitâb eyle - : hitap etmek, konuşmak. (< hitâb “bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme.” OTAL 1995: 374, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Rind-i şāhib-himmet-i 'ālī-cenāb

Çün şefā'atda bu nev' eylep hitāb (LT CXXV-2198/175)

Bu sıfat kim zāhir olğay gûşişi

Ağa lāyık Hakk'dın olğay bahşişi

(Yücelik, iyilik sahibi rind, bu şefaatte yeni hitap eyleyerek çalışması bu sıfatla görünecek, Hakk'ın bahşişi ona uygun olacak.)

hitāb kıl - : seslenmek, belirli bir topluluk karşısında konuşmak. (< hitāp “ bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme.” OTAL 1995: 374, Arapça kökenli bir kelimedir.)

'Akl mizānı bile kılğan hitāb

'Işk Tūrıda tapıp andın cevāb (LT LXXIX-1193/102)

(Akıl tartısı ile konuşan, aşkın Tûr dağında ondan cevap bulup...)

İmdi öz hālidedür birdik cevāb

Olça biz avval ağa kılduk hitāb (LT LXXVIII-1272/ 108)

(Biz ona o kadar cevap verip hitap etmiştik.)

Ger sebeb istep birev kılsa hitāb

Şerh kılğan söz ağa besdür cevāb (LT CXCI-3569/273)

(Birisini eğer sebep isteyerek hitap etse, açıklanan söz ona cevap olarak yeter.)

1.3.1.2. Kurallı Birleşik Fiiller

hitāb kıla al - : hitap kılamamak, konuşamamak. (< hitāp “ bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme.” OTAL 1995: 374, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Bire almas hıç kıysıdın cevāb

Bar u yoqluqqa kıla almas hitāb (LT CLIX- 2793/218)

(Hiçbir taraftan cevap veremez. Varlığı ve yokluğa konuşamaz.)

1.4. Öğüt, Danışma, Nasihat İfade Edenler

1.4.1. Birleşik fiiller

1.4.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

'aql al - : danışmak, görüş almak. (< aql “akıl, us.” OTAL 1995: 23, Arapça kökenli bir kelimedir.)

'Işk kim zār u zebūn itmiş mini

'Aql alıp maḥz-ı cünūn itmiş mini (LT LXXIX-1299/109)

(Aşk ki beni ağlayan ve düşkün, aklımı ise alıp deli etmiştir.)

naṣīhat kıl - : nasihat etmek, öğüt vermek. (< nasihat “öğüt” OTAL 1995: 808, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Köp naṣīhat kıldılar erbāb-ı dīn

Kim bu irmes şive-i ehl-i yaḳm (LT CLVII-2753/215)

(Din erbabı çok nasihat etseler de gerçek erenlerin tarzı bu değildir. Onlar din erbabının nasihatlarına göre hareket etmezler.)

pend bir - : nasihat vermek. (LT LXXIX -1191/102)(< pend “nasihat, öğüt.” OTAL 1995: 858, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Boluban cem‘ ol gürûh-ı müstemend

Şeyhğa her bir birip bir nev‘ pend (LXXIX -1191/102)

(O zavallılar topluluğu toplanarak, Şeyh’e her biri bir yeni nasihat vererek...)

Birdi istep köp naşihât birle pend

Bolmadı pend ol belâğa sūd-mend (LT CX-1985/ 159)

(Çok nasihat arayıp öğüt verdilerse de o belaya nasihat fayda etmedi.)

1.5. Sormak İfade Edenler

1.5.1. Kök fiiller

sor - : sormak. (< sor - “ soru sormak, aramak, araştırmak.” DLT III 181/26, EDPT 1972: 843)

Kim çü sorduk şeyh hālî şūretin

Ağladı dip hāletî keyfiyyetin (LT LXXIX- 1270/107)

(Şeyh’e gamsız duruşunun sebebi sorduğumuzda halini durumunu fark etti.)

Çün sorarsın ‘arż kılmay n’eyleyin

Ni tekellüf birle pinhân eyleyin (LT LXXIX-1274/ 108)

(Derdimi açıklamadan sen sorduğunda nasıl özenle saklayabilirim. Yani derdimi söylemeden sen anlayınca ben onu nasıl saklayabilirim?)

1.5.2. Birleşik fiiller

1.5.2.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

su‘âl eyle - : soru sormak. (< su‘âl “sorma, sorulma, soru.” OTAL 1995: 960, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Hâşlar eylep su‘âl ol hâldin

Vâkıf olmay ol ğarīb aḥvâldin (LT LXXIX-1081/95)

(O garip halden bilgili olmayarak, çer çöpler o hâlden sual eyleyerek...)

su‘âl kııl - : soru sormak. (< su‘âl “sorma, sorulma, soru.” OTAL 1995: 960, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kıldılar barı yana andın su‘âl

K’ey hidāyet emride şāḥib-kemāl (LT LXVII-1029/91)

(Ki ey hidayet emrindeki kemal sahibi, hepsi yine ondan soru sordular.)

Barçağa sustaydı cism ü perr ü bāl

Bir kuş ol dem kıldı Hüdhüddin su‘âl (LT LXXXI- 1601/130)

(Hepsine cisim ve kanat ve kol yoruldu. Bir kuş o vakit Hüdhüd’e soru sordu.)

Hālîğa kiltürdi çün zevk-ı vişāl

Kâfir-i zâlim yana kıldı su'âl (LT LXXIX-1269/107)

(Kavuşma zevkini boşa getirdi. Zâlim kâfir yine soru sordu.)

su'âl yit - : soru ulaştırmak, soru sorulmak. (< su'âl “sorma, sorulma, soru.” OTAL 1995: 960, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Yitkeç âhîrğa du 'â birle su'âl

Didi sâyil k'ey İlâh-ı zî'l-celâl (LT CXXVIII-2228/ 177)

(Duacı, Ey ululuk ve yücelik sahibi Allah, (yolun) sonuna dua ile ulaşılacak mı diye sordu.)

1.6. Okutmak İfade Edenler

1.6.1. Yapım eki alanlar

okut - : okutmak. (< oku- t- /oķı-t- “okutmak, ders vermek, öğretmek” DLT I 212/20, EDPT 1972: 81)

İsteben teşhîs-i hâîr üstâd

Naẓm okutur kim revân bolsun sevâd (LT CLXXXIX- 3479/266)

(Gönül ustasını arayıp karanlığın akıp gitmesi için ona şiir okutur.)

1.7. İzâh - Açıklama İfade Edenler

1.7.1. Birleşik fiiller

1.7.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

beyân eyle - : açıklamak. (< beyân “anlatma, bildirme, açık söyleme.” OTAL 1995: 94, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Çün Muşibet-nâmesin eylep beyân

Yüz muşibet nefşka eylep 'ıyân (LT XIII -272/34)

(Musibet mektubunu açıklayarak, yüz musibet nefse açık eyleyerek...)

İlçiler dik söz beyân eyler idi

Özi hem hükmin 'ıyân eyler idi (LT LXXVII- 1021/90)

(Elçiler gibi söz beyan eylerdi. Kendisi de hem hükmünü açıklardı.)

beyân it - : açıklamak. (< beyân “anlatma, bildirme, açık söyleme.” OTAL 1995: 94, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Şûh-ı tersâ söz bu nev' itti beyân

Kim şerâyi'din bir boldı tamâm (LT LXXIX-1343/112)

(Hristiyan güzeli sözünü bu şekilde söyleyince şartların biri tamamlandı.)

Kim Resûlu 'llâh aça boldı 'ıyân

Müşkili hallin bu nev' itti beyân (LT CLVIII-2771/216)

(Resullullah ona görününce sorununun çözümünü bu şekilde açıkladı.)

beyân kı - : açıklamak. (< beyân “anlatma, bildirme, açık söyleme.” OTAL 1995: 94, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Ol biri kim tişlerin kıldı beyân

Didi kim ikki süreğ boldı ‘ıyân (LT CLIV-2264/209)

(O kimse dişlerini gösterince, iki kemik göründü, dedi.)

şerh eyle - : açıklamak. (< şerh “açma, açıklama, açık anlatma.” OTAL 1995: 991, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Çün ni kim şerh eyledim bar irdi rāst

Mu‘terif-min her ni kılsağ bāz-ḥāst (LT LXXIX- 1302/ 110)

(Açıkladığım her şey doğruydu, her neyi tekrar istersen itiraf ederim.)

şerh kıl - : açıklamak. (< şerh “açma, açıklama, açık anlatma.” OTAL 1995: 991, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Şerh kılmağ ister irsem ger anı

Kimse ni nev‘ eylegey bāver anı (LT CLX-2942/228)

(Eğer onu açıklasam insan nasıl ve ne şekilde onu doğrulayacak.)

şerh ü beyân kıl - : açıklamak, anlatmak.

Gerçi kıldı ba‘zı bī-dillik ‘ıyân

Hüdhüd irşādın kılıp şerh ü beyân (LT CLXIX- 3163/243)

(Hüdhüd irşadın nasıl olması gerektiğini açıklayınca bazıları gönülsüzlük gösterdiler.)

ta‘rîf eyle - : anlatmak, etraflı bir şekilde açıklamak. (< ta‘rîf “ etraflıyla anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme.” OTAL 1995: 1033, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Çün bu yağlıg anı tā‘rîf eyledi

Îl du‘āsın aḡa teklif eyledi (LT CXXVIII-2222/ 177)

(Çünkü bu gibi onu tarif etti. Halk duasını ona teklif etti.)

1.8. Haber Verme İfade Edenler

1.8.1. Birleşik fiiller

1.8.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

haber bir - : haber vermek. (< haber “son ve yeni havâdis, bilgi, ağızdan ağıza dolaşan söz.” OTAL 1995: 303, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kim kılıp mi‘râc-ı vaḥdetka güzer

Līma‘allāh sırrıdın birgey haber (LT CLXIX-3192/245)

(Birlik miracından geçip Allah sırrından haber verecek kimdir?)

haberdâr eyle - : haber vermek. (< haberdâr “haberli” OTAL 1995: 303, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Mücmel öz ḥālimni ızhār eyledim

Sini derdimdin haber-dâr eyledim (LT LXXIX-1280/108)

(Kısaca kendi hâlimi meydana çıkardım. Seni derdimden haberdar ettim.)

Bizni bu işdin haberdâr eylegil

Sür'at u ârâmın ızhâr eylegil (LT CXLVI- 2487/ 196)

(Sürat ve aram zıt şeylerdir, hız ve durgunluğu bize göster, bizi bu işden haberdar et.)

haber-dâr ol - : haberli olmak. (< haberdâr “haberli” OTAL 1995: 303, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Qavm arasında ki serdâr olmağay

Qavm hâlidin haber-dâr olmağay (LT LXXX-1574/128)

(Kavim arasında komutan olmayacak. Kavim hâlinden haberli olmayacak.)

1.9. Talep-Emir İfade Edenler

1.9.1. Kök fiiller

buyur - : söylemek, ifade etmek, emretmek (< buyur - “buyurmak, emretmek.” DLT III 186/5, EDPT 1972: 387)

Kördi kim def' olmas andın ol şıfat

Mürşid-i kâmil buyurdu 'âkıbet (LT XCV-1773/ 143)

(Sonunda Mürşid-i Kamil ondan bu özelliklerin yok olmadığını görünce buyurdu.)

1.9.2. Birleşik fiiller

1.9.2.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

taleb eyle - : istemek. (< talep “isteme, dileme, istek.” OTAL 1995: 1029, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kim ilâhî her ni hâlk eyler taleb

Min tapıp-min çıkmeyin renc ü ta'ab (LT CXLIII- 2383/189)

(Allahım, ben halkın istediği her şeyi sıkıntı ve eziyet çekmeden bulmuşum.)

taleb it - : istemek. (< talep “isteme, dileme, istek.” OTAL 1995: 1029, Arapça kökenli bir kelimedir.)

'Âşî ümmet cürmin itkünçe taleb

İltimâs itse idi şâh-ı 'arab (LT CLVIII- 2765/216)

Kim ezeldin tâ edeb her kim ki yol

İgri barmış barçanın ğaffârı bol (LT CLVIII 2765/216)

(Asi ümmet suçunun karşılığını (cürm) isteyince, Arap şahı onlara iltimas etseydi. Edeb tâ ezelden eğri varmış, hepsinin bağışlayıcısı olan Allah o.)

2. Duygu Katkısı Olan Sözlü İletişim Fiilleri

2.1. Olumsuz Duygu Katkısı Olanlar

2.1.1. Yüksek Ses Tonuyla Bağırma-Haykırma İfade Edenler

2.1.1.1. Birleşik fiiller

2.1.1.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

efğan çık - : ağlamak, figan etmek. (< efgan “ızdırıp ile haykırmak, bağırıp çağırma; inleme, bağırışma.” OTAL 1995: 205, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Kim aña her hārīc elhānlig tıyūr

Çikse efgān tapmağay andın kuşūr (LT CLXXIII-3308/253)

(Ki ona dışardaki her ezgili kuş bağırsa ona kusur bulmayacak.)

efgān it - : ağlamak, figan etmek. (< efgan “ ıztırap ile haykırmak, bağırp çağırma; inleme, bağışma.” OTAL 1995: 205, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Taḡa tigrü hāleti efgān idi

Āh u eşki eyle kim tūfān idi (LT CLX- 2836/221)

(Sabaha kadar ahı ve gözyaşı bir tufan gibi durumu acınacak haldeydi.)

feryād u efgān eyle - : ağlamak ve inlemek. (< feryād “yardım istemek için çıkarılan yüksek ses, bağışma, çağırma.” OTAL 1995: 261, Farsça kökenli bir kelimedir, efgān “ıztırap ile haykırmak; inleme, bağışma.” OTAL 1995: 205, Farsça kökenli bir kelimedir.)

‘Āḡbet çün ‘ışḡ tuḡyān eyledi

Bir seher feryād u efgān eyledi (LT LXXIX- 1359/ 113)

(Sonunda aşkı coştı. Bir seher ağlayıp inledi.)

nāle kıl - : inlemek, yas tutmak. (< nāle “inleme, inilti.” OTAL 1995: 803, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Çün anıḡ birle tiḡıştūrdi özin

Nāle kıldı eşk-bār eylep közin (LT CLXIII-3014/233)

(Onunla kendisini değiştirdi. Gözünden gözyaşı saçarak inledi.)

nāle vü efgān tüz - : inlemek ve figan etmek.

Her dem özge nāle vü efgān tüzüp

Nāle vü feryādi il köḡlin buzup (LT CXLVI-2461/194)

(Her vakit başka inleyip ağlayarak, inleme ve feryat ile halk gönlünü perişan ederek...)

nevā tart - : bağırmak, çağırma. (< nevā “ses sadā, makam, âhenk, nāme.” OTAL 1995: 826, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Çün nevāsıḡa yitişti intihā

Soḡra tartıp bir ‘acab otluḡ nevā (LT CLXXIV-3326/255)

(Sonra acayip ateşli bir inlemeyle inlemesini sona erdirdi.)

ün çik - : bağırmak, haykırmak. (< ün “ün, ses.” DLT III 363/1, EDPT 1972: 185)

Sin şekībā bol velī bir niçe kün

Her dem āh u nāle birle çikme ün (LT CLX 2871/ 223)

(Lâkin bir nice gün sen sabırlı ol. Her vakit āh ve inleyiş ile bağırmak.)

zār ol - : inleyici, ağlayıcı olmak. (< zār “(sesle) ağlayan, inleyen.” OTAL 1995: 1168, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Deyr arabu nev ‘ kim zār olmuşam

‘İşḡ bendiḡa giriftār olmuşam (LT LXXIX-1276/ 108)

(Dünya Arabı yeni inleyici olmuşum. Aşk bağına yakalanmışım.)

zâr u perişân kal - : inlemek, perişan olmak. (< zâr “(sesle) ağlayan, inleyen.” OTAL 1995: 1168, Farsça kökenli bir kelimedir. Perîşân “dağınık, karışık; bozuk, düzensiz; kederli, kaygılı.” OTAL 1995: 860. Farsça kökenli bir kelimedir.)

Barça öz hâliğa hayrân kaldılar

‘Aczdin zâr u perişân kaldılar (LT CLXVI-3094/ 238)

(Tamamen kendi hâline hayran kaldılar. Acizliğinden inleyen ve perişan oldular.)

2.1.2. Kavga İfade Edenler

2.1.2.1. Birleşik fiiller

2.1.2.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşmalar

gavğa sal - : kavga etmek. (< gavga “kavga, dövüşme, vuruşma; gürültü, harp, savaş.” OTAL 1995: 280, Farsça kökenli bir kelimedir.)

İkki yandın beyle gavğa saldı ‘ışk

İkki kişver içre yağmā kıldı ‘ışk (LT CLX-2838 / 221)

(Aşk iki taraftan böyle kavga etti. Aşk iki ülke içini yağmaladı.)

2.2. Olumlu Duygu Katkısı Olanlar

2.2.1. Hoş ve Güzel Söyleyişi Anlatanlar

2.2.1.1. Birleşik fiiller

2.2.1.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşmalar

nağme tart - : müzik söylemek. (< nağme “âhenk, ezgi, güzel ses; bir kimsenin nazlanarak, yapmacıkla söylediği söz.” OTAL 1995: 796, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Tartar irmiş nağme tayr-ı hoş-nevā

Bes hazm āheng ile dil-keş nevā (LT CLXXIV-3323/254)

(Hoş sesli kuş güzel şarkılar söylemiş. Hâzin ahenk ile gönül çeken nağme yetişir, kâfidir.)

2.2.2. Dua İfade Edenler

2.2.2.1. Birleşik fiiller

2.2.2.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşmalar

münâcât eyle - : yalvarmak. (< münâcât “Allah’a dua etme, yalvarma.” OTAL 1995: 724, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Kâmilî ızhâr-ı hâcât eyledi

Tiğrige mundağ münâcât eyledi (LT CLXXXVIII- 3469/266)

(Bir kâmil kişi, bir olma isteğini söyledi. Tanrı’ya bu şekilde yalvardı.)

münâcât u du‘â kı - : yalvarmak ve dua etmek.

İş ağa kılmak münâcât u du‘â

Eyleben şeyhiğa maḥlaş müdde ‘â (LT LXXIX- 1453/ 120)

(İş ona yalvarmak ve dua etmek. Şeyhine mahlas iddia ederek...)

niyâz eyle - : yalvarmak. (< niyâz “yalvarma, yakarma, dua; bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selâm, saygı ve duâsı; ihtiyaç, muhtaçlık.” OTAL 1995: 842, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Çün bu nev‘ oldu ‘iyân ol genc-i râz

Yirge tüşti nâ-tiivân eylep niyâz (LT LXXIX- 1462/120)

(Yere düşüp güçsüzce yalvararak sırlar hazinesi bu şekilde ortaya çıktı, belli oldu.)

niyâz kıl - : yalvarmak. (< niyâz “yalvarma, yakarma, dua; bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selâm, saygı ve duâsı; ihtiyaç, muhtaçlık.” OTAL 1995: 842, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Tiğri dergâhıda rind-i pâk-bâz

Kiçe vü kündüz kılur irdi niyâz (LT LXXIX- 1452/120)

(Tanrı dergâhının temiz ruhlu rindi gece gündüz yalvarırdı.)

tevbe kıl - : tövbe etmek. (< tevbe “tövbe, işlenmiş bir günah veya suçun bir daha işlenmeyeceğine dâir verilen söz.” OTAL 1995: 1100, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Tevbe kılğıl dağı ma ‘bûduñğa yit

Yolğa eylep ‘azm maşşûduñğa yit (LT XCII-1745/141)

(Tövbe et de Allah’a ulaş. Yola çıkmayı isteyerek maksadına ulaş.)

2.2.3. Öğretme İfade Edenler

2.2.3.1. Türemiş fiiller

örget - : öğretmek. (< ögre- t- EDPT 1972: 115, DLT I 261/21)

Kûhiyî tağ içre bir ayığ tutup

Örgetip irdi anı köp kan yutup (LT LVI-804/ 74)

(Bir dağlı dağ içinde bir ayıyı tutup çok eziyet çektirerek ona öğretmişti.)

3. Duygu Katkısı Olan Sözsüz İletişim Fiilleri

3.1. Vücûd Hareketi İle Yapılanlar

3.1.1. Birleşik fiiller

3.1.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

başın ırğat - : başını sallamak. (< baş “baş” DLT III 151/16, EDPT 1972: 375, ırğa - “sallamak, ırgalamak.” DLT I 283/18, EDPT 1972: 217, -t- DLT I 263/20, EDPT 1972: 217)

Bir kiçe kündüz ölüğler dik yatıp

Ol şanem hâliğa başın ırğatıp (LT LXXIX -1261/107)

(Bir gece gündüz ölümler gibi yatıp, o put hâline başını sallayarak...)

3.2. Duyu Organını Harekete Geçirmeden Yapılanlar

3.2.1. Birleşik fiiller

3.2.1.1. İsim + yardımcı eylemle oluşanlar

hamûş bol - : sessiz, susmuş olmak. (< hâmûş “sessiz, susmuş.” OTAL 1995: 323, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Bu tekellümdin alardın bardı hûş

Ža f eylep tilleri boldı ħamûş (LT CLXVI- 3129/241)

(Bu konuşmadan dolayı zayıf düşüp dilleri susup bayıldılar.)

ħamûş eyle - : sessiz, susmuş olmak. (< hāmûş “ sessiz, susmuş.” OTAL 1995: 323, Farsça kökenli bir kelimedir.)

Her kim irdi teşne-leb nûş eyledi

Söz dimekdin tilni ħamûş eyledi (LT CLXXIII- 3291/252)

(Her kim çok susamıştı, içti. Söz söylemekten dili sustu.)

lâl eyle - : susmak, konuşamamak. (< lâl “dilsiz”, OTAL 1995: 541, Arapça kökenli bir kelimedir.)

Nüktesi nuṭṭum tilin lâl eyleben

Cilvesi ‘aḳlumnı bî-ħāl eyleben (LT II 69/19)

(Nüktesi nutkumu ve dilimi susturup, cilvesi aklımı başımdan alıp...)

Anı bu endişe pā-māl eyleben

‘Acz ü ḫayret ilgide lâl eyleben (LT CLVIII- 2770/ 216)

(Onu bu düşünce ayaklar altına alıp acizlik ve şaşkınlığın elinde suskunlaştırarak...)

Sonuç

Lisânü't- Tayr' da tespit edilen iletişim fiillerine ilişkin sayısal veriler ve fiil örnekleri şöyledir:

1. Duygu Katkısı Olmayan Sözlü İletişim Fiilleri

Sohbet- Konuşma İfade Edenler:

kök fiil: 4: de -, oḳu -, sür-, yay- ;

yapım eki alan: 4: ayt -, ayıl -, bildür-, diyil -;

birleşik fiil yapısında olan (isim + yrd. eylemle oluş.): 15: āgāh ol -, arz it -, kelām sür -, ḳıl ü ḳāl eyle-, maḳāl sür -, mezkūr eyle -, muḫabbet ḳıl -, naḳl eyle -, naḳl ḳıl -, nükte ḳıl -, nükte sür -, söz di -, söz eyle -, sözün sür -, tekellüm eyle - ;

deyimleşmiş birleşik fiil: 2: lâf ur -, söz ağza ḳıl -.

Cevap Vermek İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 2: cevāb ayt -, cevāb bir-.

Hitap- Muamele İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 2; ḫitāb eyle -, ḫitāb ḳıl -, Kurallı birleşik f.: 1; ḫitāb ḳıla al - .

Öğüt, Danışma, Nasihat İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 3; ‘aḳl al -, naṣiḫat ḳıl -, pend bir -.

Sormak İfade Edenler: Kök fiil: 1; sor -, Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 3; su‘āl eyle -, su‘āl ḳıl -, su‘āl yit -.

Okutmak İfade Edenler: Yapım eki alan: 1; oḳut -.

İzah-Açıklama İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 7; beyān eyle -, beyān it -, beyān ḳıl -, şerḫ eyle -, şerḫ ḳıl -, şerḫ ü beyān ḳıl -, ta‘rif eyle - .

Haber Verme İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 3; haber bir -, haberdâr eyle -, haber-dâr ol -.

Talep- Emir İfade Edenler: Kök fiil: 1; buyur -; Birleşik fiil (isim + yrd. eylem. oluş.): 2; taleb eyle -, taleb it -.

2. Duygu Katkısı Olan Sözlü İletişim Fiilleri

Olumsuz Duygu Katkısı Olanlar:

Yüksek Ses Tonuyla Bağırma-Haykırma İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylemle oluş.): 9; efgân çık-, efgân it -, feryâd u efgân eyle -, nâle kıl -, nâle vü efgân tüz -, nevâ tart -, ün çık -, zâr ol -, zâr u perişân kal- vb.

Kavga İfade Edenler: Birleşik fiil (isim + yrd. eylemle oluş.): 1; gāvga sal - vb.

Olumlu Duygu Katkısı Olanlar: Hoş ve güzel söyleyişi anlatanlar: Birleşik fiil (isim + yrd. eylemle oluş.): 1; nağme tartar ir - vb.

Dua İfade Edenler: Birleşik Fiiller (isim + yrd. eylemle oluş.): 5, münâcât eyle -, münâcât u du‘â kıl -, niyâz eyle -, niyâz kıl -, tevbe kıl - vb.

Öğretme İfade Edenler: Türemiş fiil: 1. örget- vb.

3. Duygu Katkısı Olan Sözsüz İletişim Fiilleri

Vücut Hareketi İle Yapılanlar: Birleşik Fiil (isim + yrd. eylemle oluş.): 1: başın ırğat - vb.

Duyu Organını Harekete Geçirmeden Yapılanlar: Birleşik Fiiller (isim + yrd. eylemle oluş.): 3: hamûş bol -, hamûş eyle -, lâl eyle - vb.

Duygu Katkısı Olmayan Sözlü İletişim Fiillerinin en çok kullanıldığı (52), Duygu Katkısı Olan Sözlü İletişim Fiillerinden olumsuz duygu katkısı olan fiillerin (10), olumlu duygu katkısı olan fiillere (7) göre daha çok kullanıldığı, duygu katkısı olan sözsüz iletişim fiillerinin (4) en az sayıda kullanıldığı görülmektedir. Toplamda 73 (yetmiş üç) adet iletişim fiilinin kullanıldığı görülmektedir.

Duygu Katkısı Olmayan Sözlü İletişim Fiillerinden *Sohbet- Konuşma İfade Eden Fiillerin* (26) en çok sayıda, *Okutmak İfade Eden Fiillerin* (1) en az sayıda kullanıldığı görülmektedir.

Duygu Katkısı Olan Sözlü İletişim Fiillerinden, *Olumsuz Duygu Katkısı Olanlardan*, *Yüksek Ses Tonuyla Bağırma-Haykırma İfade Edenlerin* (10) en fazla sayıda kullanıldığı görülmektedir. *Duygu Katkısı Olan Sözsüz İletişim Fiillerinden*, *Duyu Organını Harekete Geçirmeden Yapılanların* (3) en fazla sayıda kullanıldığı görülmektedir.

İletişim fiillerinin yapı bakımından en çok birleşik fiil yapısında olduğu görülmektedir. Şöyle ki:

âgâh ol -, arz it -, kelâm sür -, kıl ü kâl eyle -, maḳâl sür -, mezkûr eyle-, muḥabbet kıl -, naḳl eyle -, naḳl kıl -, nûkte kıl -, nûkte sür -, söz aḡza kıl -, söz di -, söz eyle -, sözün sür -, tekellüm eyle -, lâf ur -, cevâb ayt -, cevâb bir -, ḥiṭâb eyle -, ḥiṭâb kıl -, ḥiṭâb kıla al -, ‘aḳl al -, naṣîḥat kıl -, pend bir -, su‘âl eyle-, su‘âl kıl -, su‘âl yit -, beyân eyle -, beyân it -, beyân kıl -, şerḥ eyle -, şerḥ kıl -, şerḥ ü beyân kıl -, ta‘rif eyle -, haber bir -, haberdâr eyle -, haber-dâr ol -, taleb eyle -, taleb it -, efgân çık -, efgân it -, feryâd u efgân eyle -, nâle kıl -, nâle vü efgân tüz -, nevâ tart -, ün çık -, zâr ol -, zâr u perişân kal -, gāvga sal -, nağme tartar ir -, münâcât eyle -, münâcât u du‘â kıl -, niyâz eyle -, niyâz kıl -, tevbe kıl -, başın ırğat -, hamûş bol -, hamûş eyle -, lâl eyle -.

Lisanü’t Tayr adlı eserin “Kuş Dili” anlamına geldiği ve tasavvuf ilkelerini öyküler şeklinde anlatan bir eser olduğu göz önüne alındığında, sohbet ve konuşma ifade eden fiillerin en fazla sayıda (26) kullanılması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Ayrıca kuşların konuşması, karşılıklı soru ve cevapların

yer alması eserde sözsüz iletişim yerine, sözlü iletişimin en fazla sayıda (21) kullanıldığı sonucunu doğrulamaktadır, eserin konusu ile kullanılan sözcük grupları birbirleriyle örtüşmektedir. Aynı zamanda kuşların Hüdhdüd'e sorduğu sorulara cevap aramalarını ifade eden, beyân eyle -, beyân it -, beyân kıl -, şerh eyle -, şerh kıl -, şerh ü beyân kıl -, ta'rif eyle- gibi birleşik fiillerin kullanılması da dikkate değer önemli bir husustur.

Ayrıca kuşların yaptığı uzun ve maceralı bir yolculukta önlerine büyük ve tehlikeli vadilerin çıktığını ve büyük bir korku içerisinde bu yollardan geçtiğini, fena vadisinden bekâ mülküne ulaşırken pek çok zahmet ve eziyetler çektiğini anlatan bu eserde olumsuz duygu katkısı olan birleşik fiiller kullanılmıştır. Bu birleşik fiil örnekleri şöyledir: efgân çık-, efgân it -, feryâd u efgân eyle -, nâle kıl -, nâle vü efgân tüz -, nevâ tart -, ün çık -, zâr ol -, zâr u perişân kal- vb.

Büyük, tehlikeli, korkulu bir yolculuk sonrasında Tanrı'ya ulaşmanın mümkün olup olmadığı ve bu yolculuk sonrası Simurg adı verilen “otuz kuş” ta Tanrı'nın kendisinde tecelli ettiği gerçeğinin ele alındığı dinî eserde, münâcât eyle -, münâcât u du'â kıl -, niyâz eyle -, niyâz kıl -, tevbe kıl - vb. dua etmek ve yalvarmak anlamında fiillerin kullanılması, eserin konusu ile söz varlığının uyum sağladığını gösteren örneklerdendir.

KISALTMALAR

DLT	Dîvânu Lugâti't-Türk
EDPT	An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish
LT	Lisânü't- Tayr
OTAL	Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
TTSKBS	Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

KAYNAKÇA

- Arnazarov, Seyitnazar. (1982). *Türkmen Dilinin Sözleşiş İşlikleri*, Aşgabat.
- Arnazarov, Seyitnazar. (2004). “Türkmen ve Türkiye Türkçesinin Ortak Fiillerinin Anlam Bakımından Genel Bir Mukayesesi”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, Ankara: TDK Yay., s. 193-219.
- Atalay, Besim.(1999). *Dîvânu Lugâti't-Türk (Dizin). IV. Cilt*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Biber, D., Johansson S., Leech G. , Conrad S., Finegan E. (1999). *Grammar of Spoken and Written English*, Longman.
- Canpolat, Mustafa. (1995). *Ali Şir Nevâyî- Lisânü't- Tayr*, Ankara: TDK Yay.
- Clauson, Sir Gerard.(1972). *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Demirel, Ezgi. (2015). Gramerleşme Süreçleri Bakımından Nevâdirü's-Şebâb'da Tasvirî Fiiller, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/8, Spring, p.819-834, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8186>.
- Devellioğlu, Ferit. (1995). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi.
- Erdem, Melek. (2007). Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde İletişim Fiilleri, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara, s. 94-103.
- Erdem, Melek. (2009). *Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı*, Ankara: Grafiker Yay.

- Gülensoy, Tuncer.(2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- Hirik, Erkan, Çolak, Tuğba. (2017). Türkçe Mental Fiillerde ‘çok katmanlılık’. *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, 26-28 Nisan 2017, Cilt 1, Bildiriler Kitabı.
- Hirik, Erkan. (2018). Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları-Dil Araştırmaları*, Ankara.
- Kuliev, G. Kaysın. (1998). *Semantika Glagola v Tyukskih Yazıkah*, Bakü: ELM.
- Özönder, Barutçu, Sema. (2011). Türk Dilinde Fiil ve Fiil Çekimi, *Türk Gramerinin Sorunları-Bildiriler*, 168-176, Ankara: TDK Yay.
- Özönder, Barutçu, Sema.(2011). *Alî Şîr Nevâyî-Muhâkemetü'l- Lügatayn-İki Dilin Muhakemesi*, Ankara: TDK Yay.
- Özeren, Mehmet, Alan, İrfan. (2018). Kırgız Türkçesinde Mental Fiiller, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-61*, ISSN-1300-9052, Ocak- 2018, 203-224.
- Özezen, Yüceol, Muna.(2009). Tercih Et-ve Yeğle- (yeğ tut-, yeğ bul-,yeğ gör-) Fiillerinin Söz Dizimsel Özellikleri, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3, Spring.
- Soydan, Serpil. (2018).Tarama Sözlüğünün İlk İki Cildindeki Duygu Fiilleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies, Volume 13/5, ISSN: 1308-2140, Winter*, 471-493, Ankara-Turkey, DOI Number:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12923>.
- Şahin, Savaş. (2012). Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller, Gazi Üniv., *Sosyal Bilim. Ens. Doktora Tezi*, Ankara.
- Toprak, Funda. (2005). *Harezmi Türkçesinde Fiil*, Ankara.
- Toprak, Funda. (2005). Harezmi Türkçesi ve Fiillerin Özellikleri, *Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, s. 105-118.
- User, Şirin, Hatice .(2009). *Köktürk ve Ötüken Kağanlığı Yazıtları*, Konya: Kömen Yay.
- Yaylagül, Özen.(2005). Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 1,s. 17-51.
- Yıldız, Mustafa. (2010). Seyf-i Sarayının Gülistan Tercümesinde Aynı İsim Unsurlarının Kıl- ve Et-Yardımcı Fiilleriyle Kullanımından Oluşan Eş Değer Birleşik Fiiller ve Oğuzca Etkisi, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/1,Winter.
- Yıldız, Hüseyin.(2016). Eski Uygurcada Mental Fiiller, *Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.

Elektronik Kaynakça

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/index>, Eriş. Tr. 27.07. 2018, saat: 18.06.